

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke:
Palliativisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen
ja työelämälähtöinen kehittäminen – EduPal 2018-2021

Palliativisen hoidon ja saattohoidon osaaminen sairaanhoitajan tutkinnossa

- Suositus palliativisen hoidon ja saattohoidon opetussuunnitelmasta

Asiantuntijatyöryhmä:

Minna Hökkä, Juho Lehto, Karoliina Joutsia, Suvi Kallio, Katri Kiiski, Merja Kurunsaari, Birgit Lifländer, Marika Lähdetniemi, Irmeli Matilainen, Heli Mikkonen, Katja Muurinen, Tarja Pykäläinen, Annikki Päällysaho, Tuulia Sunikka, Anniina Tohmola, Elina Turunen, Irja Väisänen, Eeva-Riitta Ylinen, Isa Öhberg

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke:
Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen
ja työelämälähtöinen kehittäminen – EduPal 2018-2021

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Hankkeen toteuttajat:

Kajaanin ammattikorkeakoulu, Centria-ammattikorkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Karelia-ammattikorkeakoulu, LAB ammattikorkeakoulu, Lapin ammattikorkeakoulu, Laurea-ammattikorkeakoulu, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Yrkeshögskolan Novia, Oulun ammattikorkeakoulu, Savonia-ammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu, Vaasan ammattikorkeakoulu, Tampereen yliopisto, lääketieteen ja terveysteknologian tiedekunta, lääketieteen koulutusohjelma, Helsingin yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta, lääketieteen koulutusohjelma, Oulun yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta, lääketieteen ja hoitotieteen koulutusohjelma, Turun yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta, lääketieteen koulutusohjelma, Itä-Suomen yliopisto, Terveystieteiden tiedekunta, Lääketieteen laitos, lääketieteen koulutusohjelma

Asiantuntijatyöryhmä:

Pj Minna Hökkä, sh-diakonissa, TtT-opiskelija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Juho Lehto, LT, Palliatiivisen lääketieteen dosentti, Tampereen Yliopisto

Karoliina Joutsia, tulkki YAMK, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Suvi Kallio, sh, KM, Vaasan ammattikorkeakoulu

Katri Kiiski, sh, TtM, Metropolia ammattikorkeakoulu

Merja Kurunsaari, ft, TtT, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Birgit Lifländer, sh, TtM, Laurean ammattikorkeakoulu

Marika Lähdetniemi, sh, TtM, Metropolia ammattikorkeakoulu.

Irmeli Matilainen, sh, th YAMK, TtM, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Heli Mikkonen, sh YAMK, Helsingin yliopisto

Katja Muurinen, sh, TtM, Tampereen ammattikorkeakoulu

Annikki Päällysaho, sh, TtM, Laurean ammattikorkeakoulu

Tarja Pykäläinen, sh, th YAMK, Lapin ammattikorkeakoulu

Tuulia Sunikka, sh, TtM, Karelia -ammattikorkeakoulu

Anniina Tohmola, sh, TtT-opiskelija, Lapin ammattikorkeakoulu

Elina Turunen, sh-diakonissa, TtT, Diakonia ammattikorkeakoulu

Irja Väisänen, sh, klö, TtM, Karelia-ammattikorkeakoulu

Eeva-Riitta Ylinen, sh, TtT, Savonia- ammattikorkeakoulu

Isa Öhberg, sh, TtM, Turun ammattikorkeakoulu

Opiskelijajäsenet:

Elisa Kanninen, sairaanhoitajaopiskelija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Nelli Karhu, sairaanhoitajaopiskelija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Meiju Keränen, terveydenhoitajaopiskelija, Kajaanin ammattikorkeakoulu

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke:
Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen
ja työelämälähtöinen kehittäminen – EduPal 2018-2021

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaaminen sairaanhoitajan tutkinnossa

- Suositus palliatiivisen hoidon ja saattohoidon opetussuunnitelmasta

Kajaanin Ammattikorkeakoulu Oy

Julkaisusarja B 140, Raportteja ja selvitys

ISBN 978-952-7219-56-0

Sisällys

1. Palliativisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen ja työelämälähtöinen kehittäminen (EduPal) – hanke	6
2. Sairaanhoidajan opetussuunnitelmasuosituksen kehittämisen tausta	7
3. Opetussuunnitelmasuosituksen kehittämisen prosessi	8
4. Opetussuunnitelmasuosituksen tavoite	9
5. Opetusmenetelmät palliativisen hoidon opetuksessa	9
6. Opetussuunnitelmasuosituksen sisältö.....	10
7. Palliativisen hoitotyön opetussuunnitelma suosituksen sisältöjen integroituminen hoitotyön tutkinnon opintojaksoihin (horisontaalinen integraatio).....	21
8. Palliativisen hoitotyön osaamisen kehittyminen kliinisessä harjoittelussa	22
9. Arviointi.....	23
10. Palliativisen hoidon ja saattohoidon suuntaavien opintojen tavoitteet ja rakenne.....	24

LIITE 1 Lausuntokierroksen osallistajat

1. Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen ja työelämälähtöinen kehittäminen (EduPal) – hanke

Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen ja työelämälähtöinen kehittäminen (EduPal) –hanke on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) rahoittama korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihanke. Hankkeeseen kuuluu 15 sairaanhoitajakoulutusta toteuttavaa ammattikorkeakoulua ja viiden yliopiston lääketieteen tiedekunnat sekä yksi hoitotieteen ja terveyshallintotieteen tutkimusyksikkö. Hankkeen tavoitteena on selvittää palliatiivisen hoitotyön opetuksen nykytila Suomessa sekä laatia valtakunnallinen suositus palliatiivisen hoidon keskeisten sisältöjen implementoimiseksi ammattikorkeakoulujen sairaanhoitajan tutkinnon opetukseen. Hoitotyön koulutuksen kehittämisen lisäksi hankkeessa kehitetään myös lääketieteen koulutusta.¹

Palliatiivisen hoitotyön koulutuksen nykytila selvitettiin analysoimalla sairaanhoitajakoulutusten opetussuunnitelmat. Lisäksi on kartoitettu valmistuvien sairaanhoitajaopiskelijoiden näkemyksiä palliatiivisen hoidon koulutuksesta ja sen kehittämistarpeista. Näkemyksiä sairaanhoitajien palliatiivisen hoidon ja saattohoidon osaamisesta on kysytty myös järjestöiltä, liittoilta sekä potilailta ja omaisilta. Yhteistyössä työelämän asiantuntijoiden kanssa on laadittu palliatiivisen hoitotyön osaamiskuvaus, joka kuvaa mitä jokaisen sairaanhoitajan tulee osata palliatiivisesta hoidosta ja saattohoidosta.

Tämän valtakunnallisen palliatiivisen hoitotyön opetussuunnitelmasuosituksen on laatinut EduPal -hankkeen moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Opetussuunnitelmasuositus pohjautuu hankkeen esiselvityksiin ja kyselyihin sekä Euroopan palliatiivisen hoidon yhdistyksen (EAPC) suositukseen². Asiantuntijaryhmän lisäksi suosituksen laatimiseen on osallistunut hoitotyön opiskelijoita. Opetussuunnitelmasuositukseen on pyydetty lausunnot hankekonsortion jäseniltä sekä hankkeen sidosryhmän edustajilta. Liitteeseen 1 on koottu palautekierroksen aikana palautteen antaneet tahot.

2. Sairaanhoidajan opetussuunnitelmasuosituksen kehittämisen tausta

Palliatiivinen hoito on parantumattomaan kuolemaan johtavaa tai henkeä uhkaavaa sairautta sairastavan potilaan ja hänen läheistensä aktiivista kokonaisvaltaista hoitoa. Keskeisinä tavoitteina on lievittää ja ehkäistä fyysistä, psyykkistä, sosiaalista sekä eksistentiaalista kärsimystä. Lisäksi tavoitteena on parantaa potilaan ja hänen läheistensä elämänlaatua tunnistamalla ja hoitamalla oireita sekä tarjoamalla kokonaisvaltaista tukea moniammatillisesti³. Palliatiivinen hoito ei ole ajallisesti rajattu ja voi kestää jopa vuosia. Sitä ei ole myöskään rajattu mihinkään tiettyyn sairauden vaiheeseen, mutta palliatiivisen hoidon merkitys ja tarve kasvaa kroonisten sairauksien edetessä ja kuoleman lähestyessä. Saattohoito on osa palliatiivista hoitoa ja se ajoittuu ihmisen viimeisille elinviikoille tai -päiville^{4,5}.

Euroopan parlamentin päätöslauselmaesityksen mukaan palliatiivinen hoito on ihmisoikeus, ja hoidon tulee olla kaikkien sitä tarvitsevien saatavilla⁶. WHO:n arvion mukaan palliatiivisen hoidon tarve on väestöön suhteutettuna suurinta Euroopassa ja sen tarve kasvaa voimakkaasti väestön ikääntyessä ja kroonisten sairauksien lisääntyessä⁷. Suomessa arvioidaan noin 30 000 ihmisen tarvitsevan palliatiivista hoitoa elämän loppuvaiheessa ja vielä suurempi määrä tarvitsee sairauden aikaisemmassa vaiheessa⁴.

Useiden eri sairausryhmien potilaat tarvitsevat palliatiivista hoitoa. Syöpäpotilaiden osuus on noin 34 % ja muiden 66 % (esimerkiksi edenneet sydän-, keuhko-, munuais- ja maksasairaudet sekä neurologiset sairaudet ja muistisairaudet)³. Terveydenhuollon kustannuksista merkittävä osa kuluu ihmisten viimeisten elinkuukausien hoitoon⁴. Oikea-aikainen ja laadukas palliatiivinen hoito mahdollistaa parempaa hoitoa potilaille, tukea läheisille sekä samalla vähentää terveydenhuollon kustannuksia^{8,9}.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) suosituksessa vuodelta 2017 todetaan että palliatiivisen hoidon osaaminen tulee kuulua osaksi kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden perusosaamista⁴. STM:n suosituksen asiantuntijatyöryhmä ehdottaa, että sairaanhoitajien perus-, jatko- ja erikoistumiskoulukseen laaditaan palliatiivisen hoidon ja saattohoidon opettamiseksi suositus. Koulutuksen ja osaamisen vahvistamisen tarve tulee esille myös STM:n vuoden 2019a selvityksessä, jonka mukaan osaamisvaje on merkittävä haaste Suomen palliatiivisen hoidon järjestämisen kannalta¹⁰. STM:n vuoden 2012 raportissa todetaan, että sairaanhoitajan osaamiseen vaikuttavat väestön palvelutarpeissa ja lainsäädännössä tapahtuvat muutokset, uusi tutkimustieto, palvelurakenteen kehittämi-

nen sekä sosiaali- ja terveystieteelliset ohjelmat¹¹. STM suosituksessa (2019b) painotetaan että koulutusorganisaatioiden tulee koulutuksessaan varmistaa palliatiivisen hoidon ja saattohoidon perusosaaminen terveydenhuollon ammattilaisille¹².

Palliatiivisen hoitotyön koulutuksessa on todettu olevan kehittämisen tarpeita kansainvälisesti¹³⁻¹⁵. Suomen asemaa kansainvälisissä palliatiivisen hoidon toteuttamisen vertailuissa laskee muun muassa systemaattisen koulutuksen puute⁷. Vuoden 2019 EAPC:n Atlaksen mukaan palliatiivisen hoidon oma opintojakso on Suomessa vain kahdessa ammattikorkeakoulussa¹⁶.

Palliatiivinen hoito on sairaanhoitajan ydinosaamista, sairaanhoitajat kohtaavat palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa olevia potilaita moninaisissa eri hoitoympäristössä hoidon eri vaiheissa. Palliatiivisen hoidon suositusten mukaan palliatiivisen hoidon koulutus tulee sisällyttää kaikkien terveydenhuollon ammattilaisten koulutukseen^{6,17}. Tämä palliatiivisen hoitotyön opetussuunnitelmasuositus mahdollistaa yhdenmukaisen palliatiivisen hoidon ja saattohoidon opetuksen toteuttamisen Suomessa.

3. Opetussuunnitelmasuosituksen kehittämisen prosessi

Sairaanhoitajien palliatiivisen hoidon opetukseen on laadittu EAPC:n toimesta suositus vuonna 2004². Tämän suosituksen jälkeen palliatiivinen hoito on kehittynyt, minkä vuoksi suositus ei kaikilta osin ole ajantasainen. Suosituksessa on määritelty koulutuksen sisältöjä, koulutusmenetelmiä ja arviointia. EAPC:n suosituksessa ei ole annettu ohjeellisia määriä opetuksen toteuttamiseen. Suositus on huomioitu tämän opetussuunnitelmasuosituksen kehittämistyössä sisältöjen, koulutusmenetelmien ja arvioinnin osalta.

EduPal -hankkeen työelämäselvitysten (moniammatillisissa työryhmät n=222 ja asiantuntijasairaanhoitajat n=122) avulla on luotu sairaanhoitajien palliatiivisen hoidon osaamiskuvaus opetussuunnitelmasuosituksen ajantasaisuuden varmistamiseksi ja kansallisten tarpeiden huomioimiseksi. Lisäksi on kyselyn avulla selvitetty valmistuvien sairaanhoitaja opiskelijoiden (n=1331) näkemyksiä palliatiivisen hoidon koulutuksesta. Näiden selvitysten pohjalta opetussuunnitelmasuositusta on kehitetty.

Opetussuunnitelman ensimmäinen luonnos laadittiin moniammatillisesti ja työryhmässä oli mukana kolme opiskelijajäsentä kommentoijina. Lisäksi luonnoksesta pyydettiin lausunnot keskeisiltä sidosryhmiltä, sairaanhoitajaopiskelijoilta, ammattikorkeakouluilta ja yliopistoilta. Opetussuunnitelma suositusten luonnokseen saatiin 30 lausuntoa, jotka huomioitiin opetussuunnitelmasuosituksen valmiiksi saattamisessa.

4. Opetussuunnitelmasuosituksen tavoite

Valtakunnallisen palliatiivisen hoitotyön opetussuunnitelmasuosituksen tavoitteena on yhdenmukaistaa sairaanhoitajan tutkinnon suorittaneiden suomalaisten sairaanhoitajien palliatiivisen hoidon osaaminen (kompetenssi). Tämä edellyttää keskeisten palliatiivisen hoidon tietojen (knowledge) ja taitojen (skills) oppimista sekä palliatiivisen hoidon asenteiden (attitudes) ja etiikan omaksumista. Opetussuunnitelmasuosituksen yksityiskohtaiset tavoitteet on esitetty taulukoissa 2-8.

5. Opetusmenetelmät palliatiivisen hoidon opetuksessa

Palliatiivisen hoitotyön opetuksessa korostuvat aktiiviset menetelmät, oppimisen merkityksellisyys ja käytännön esimerkkien hyödyntäminen². Tässä opetussuunnitelmasuosituksessa on esitetty esimerkinomaisesti ehdotuksia opetusmenetelmistä eri aihealueiden käsittelyyn.

Palliatiivisen hoitotyön opetukseen on opetussuunnitelmasuosituksessa sisällytetty lähiopetusta vastaamaan hankkeen esiselvityksissä opiskelijoilta esille tulleeseen toiveeseen. Opiskelijat kokivat tarvitsevansa lähiopetusta ja keskustelumahdollisuutta opettajan kanssa, palliatiivisen hoidon ja saattohoidon sensitiivisyyden vuoksi ja aiheen herättämien tunteiden käsittelyyn. Lähiopetuksen lisäksi opetussuunnitelmasuosituksessa on huomioitu sisällöt, jotka soveltuvat verkko-opintoina opiskeltaviksi.

EAPC:n suositusten mukaan^{2,18} palliatiivisen hoidon opetuksen tulee olla osittain moniammatillista, sillä hoidon toteutuksessa keskeistä on moniammatillinen toiminta ja tiimityö. Opetusta tulee tarjota hoitotyön opetuksen lisäksi myös yhteistyössä palliatiivisen hoidon lääkäreiden, sosiaalityöntekijöiden, sairaalasielunhoitajien ja muiden soveltuvien ammattiryhmien kanssa. Opiskelu suositellaan toteutettavaksi osittain yhdessä toisen ammattiryhmän opiskelijoiden kanssa. EduPal -hankkeessa pilotoidaan palliatiivisen hoidon moniammatillista opetusta ja harjoittelua.

6. Opetussuunnitelmasuosituksen sisältö

Opetussuunnitelmasuosituksen sisällöt perustuvat EAPC:n suositukseen², EduPal -hankkeen selvitukseen, sidosryhmien lausuntoihin ja moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän näkemyksiin. Opetussuunnitelman sisällöt on jaoteltu kolmiportaisesti niiden keskeisyyden mukaan seuraavasti: (taulukot 2 – 8):

- 1 = Ydinsisällöt (osattava hyvin): Tiedot ja taidot, jotka opiskelija hallitsee, osaa hyvin ja soveltaa käytäntöön (osaaminen ja soveltaminen).
- 2 = Tärkeät sisällöt (osattava): Tiedot ja taidot, jotka opiskelija osaa ja ymmärtää (ymmärtäminen).
- 3 = Mainittavat sisällöt (hyvä tietää): tiedot ja taidot, jotka opiskelijan on hyvä tietää (tietäminen).

Osa tämän suosituksen opetussisällöistä voidaan integroida toisten aihepiirien opintojaksoihin yhteistyössä palliatiivisen hoidon opetuksesta vastaavan opettajan kanssa. Suosituksena on, että ammattikorkeakoulujen tulee integroitujen sisältöjen lisäksi mahdollistaa opintojen aikana opiskelijoille palliatiivisen hoidon kokoava opintokokonaisuus. Kokoava kokonaisuus tulee sijoittaa opintojen keski- tai loppuvaiheeseen. Kokoavan opintokokonaisuuden tavoitteena on, että opiskelijalle muodostuu kokonaiskuva palliatiivisesta hoidosta ja saattohoidosta.

Opetussuunnitelmasuositus on jaoteltu muiden opintojen opetukseen integroitaviksi soveltuvista sisällöistä **(I)**, palliatiivisen hoidon kokoavassa opintokokonaisuudessa opetettaviin sisältöihin **(P)** sekä sisältöihin, jotka voidaan toteuttaa joko integroituna tai palliatiivisen hoidon kokoavassa opintokokonaisuudessa **(P/I)** (taulukot 2-8).

Opetussuunnitelman sisältöjen tulee olla integroituneena vertikaalisesti sairaanhoitajan tutkintoon osaamisen varmistamiseksi. Vertikaalisen integraation periaatteen mukaisesti keskeiset sisällöt kertaantuvat opintojen aikana, mikä mahdollistaa kumulatiivisen oppimisen. Pääosa opetuksesta ja kokoava opetus tulee sijoittaa opintojen keski- ja loppuvaiheeseen, jolloin opiskelijoilla on kokemuspohjaa aiheesta. Palliatiivisen hoidon ja keskeisten oireiden hoidon perusteet tulee opettaa jo opiskelun alkuvaiheessa, jotta opiskelijalla on valmiuksia kohdata palliatiivisessa hoidossa tai saattohoidossa olevia potilaita kliinisissä harjoitteluissa.

- Taulukoissa 2-8 vertikaalinen integraatio on kuvattu seuraavasti:
  - A = Alkuvaiheen opinnoissa
  - K = Keskivaiheen opinnoissa
  - L = Loppuvaiheen opinnoissa

Taulukoissa 1-8 näkyy sisällön läpikäymiseen tarvittava vähimmäisaika, joka asiakokonaisuuksien oppimiseen tulee mahdollistaa. Suosituksessa opetuksen vähimmäisaika on 54 tuntia eli 2 opintopistettä. Tämä tulee mahdollistaa kaikille opiskelijoille palliatiivisen hoitotyön opiskeluun. Olisi suositeltavaa, että opetusta on enemmän. Määritelty vähimmäisaika on aika, jossa suosituksen keskeiset sisällöt on mahdollista opiskella ja opiskelija saavuttaa aiheen perustiedot.

Opetuksen laajuus on esitetty kokonaistuntimäärinä aihealueittain. Opetus on jaoteltu lähiovetustunneiksi ja muuksi opiskeluksi esimerkiksi itsenäiseksi opiskeluksi tai ryhmätyönä toteutettavana opiskeluna (taulukko 1). Kokonaistuntimäärät aihealueittain on esitetty taulukossa 1. Eri aihealueiden yksityiskohtaiset oppisisällöt tuntimäärineen on esitetty taulukoissa 2-8. Vertikaalisen integraation periaatteella keskeiset asiat, kuten palliatiivisen hoidon määritelmä ja useat oirehoitoon liittyvät sisällöt, kertautuvat ja syvenevät useamman opintokokonaisuuden yhteydessä. Aihealueiden tarkempi sisältö ja esimerkit erilaisista opetusmenetelmistä, joita voi hyödyntää, on esitetty taulukoissa 2-8.

Taulukko 1. Palliatiivisen hoitotyön opetuksen määrä aihealueittain sairaanhoitajan tutkinnossa.

Aihe	Kontaktiopetus (h)	Muu opiskelu (h)	Yhteensä (h)
Palliatiivisen hoidon perusteet	4 h	3 h	7h
Kipu ja oirehoito palliatiivisessa hoidossa	7 h	8 h	15 h
Potilaan ja läheisten kokonaisvaltainen tukeminen	6 h	4 h	10 h
Vuorovaikutus ja kohtaaminen	5 h	4 h	9 h
Saattohoito	4 h	3 h	7 h
Etiikka ja juridiikka	1 h	1 h	2 h
Moniammatillinen tiimityö ja itse-reflektio	2 h	2 h	4 h
Yhteensä (tunteja)	29	25	54 h

Taulukko 2. Palliatiivisen hoidon perusteet

Aihe	Keskeisyys	Ajan-kohta	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontaktio- opetus (h)	Muut opetus- netelmät	Muu opiskelu (h)
Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon määrittelyt	1	A/K/L	Opiskelija osaa määrittellä palliatiivisen hoidon käsitteet ja soveltaa tietoa työssänsä. Opiskelija osaa määrittellä hoidon kokonaisvaltaisuuden ja elämänlaadun. Opiskelija ymmärtää kärsimyksen käsitteen.	P/I P P	Seminaari/opetuskeskustelu Käsitteiden soveltaminen Potilasesimerkkien avulla	1 h	Ennakkotehtävä Sähköinen materiaali Virtuaalipotilas esimerkit	1 h
Hoitolinjat ja -rajaus, elämän loppuvaiheen ennakoiva hoitosuunnitelma	1	K/L	Opiskelija osaa määrittellä käsitteenä hoitolinjat, hoidon rajaukset ja elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman sekä ymmärtää niiden merkityksen hoidon toteuttamisessa.	P	Luento Opetuskeskustelu Kyselevä tai keskusteleva opetus Potilasesimerkit	1 h	Ennakkotehtävä/ennakkomateriaali Sähköinen materiaali	1h
Palliatiivisen hoidon tunnistaminen	2	K/L	Opiskelija ymmärtää palliatiivisen hoidon tarpeen ja tunnistaa keskeisiä potilasyhtymiä. Opiskelija tunnistaa potilaan ja hänen läheisen yksilöllisen palliatiivisen hoidon ja tuen tarpeen.	P	Yhteistoiminnallinen opintopöytä Opetuskeskustelu Kyselevä opetus Potilasesimerkit/simulaatio	1 h	Sähköinen materiaali Virtuaalipotilas- esimerkit	0,5
Palliatiivisen hoidon organisoituminen Suomessa - Palvelu- ja hoitoketjut, hoidon porrastus	3	K/L	Opiskelija tuntee palliatiivisen hoidon järjestämisen tasot ja palvelujärjestelmän sekä konsultaatioväylät.	P/I	Opetuskeskustelu Luento Kyselevä opetus	1 h	Käsitekartta Sähköinen materiaali/luentotalenteet	0,5 h

*Keskeisyys: 1 = Ydinsisällöt; 2 = Tärkeät sisällöt; 3 = Mainittavat sisällöt. Opintojen vaihe: A=alkuvaihe, K=keskivaihe, L=loppuvaihe
P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida*

Taulukko 3. Kipu ja oirehoito palliatiivisessa hoidossa

Aihe	Keskeisyys	Ajotus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontaktiopeus (h)	Muut opetusmenetelmät	Muu opiskelu (h)
Kokonaiskärsimys – Total pain- käsite	1	K	Opiskelija osaa määrittää Total pain- käsitteen.	P	Seminaari Opetuskeskustelu PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkotehtävät Reflektoituva kirjoitustehtävä Sähköinen materiaali	0,5 h
Kivun arviointi ja mittaminen	1	A/K/L	Opiskelija osaa tunnistaa, arvioida, ja dokumentoida systemaattisesti kivunhoidon tarvetta ja vaikutusta vuotta. Opiskelija osaa käyttää kivunhoidon mittareita.	P/I	Seminaari Luento PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkotehtävät Käsittekartta Sähköinen materiaali	0,5 h
Kivun lääkehoito - Opioidit - NSAID, parasetamoli - Neuroopaattisten kivun lääkkeet	1 2 3	K	Opiskelija tuntee kipulääkityksen periaatteet ja antomuodot palliatiivisessa hoidossa. Opiskelija ymmärtää opioidilääkityksen merkityksen palliatiivisessa hoidossa.	P	Seminaari Luento PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkotehtävät Videoluennot Sähköinen materiaali	1 h
Kivun lääkkeetön hoito	1	A/K/L	Opiskelija osaa hyödyntää lääkkeettömiä kivunhoidon menetelmiä.	P/I	Seminaari Luento Kyselevä opetus PBL- opetus Simulaatio	0,5 h	Ennakkotehtävät Luentotallenteet Käsittekartta Sähköinen materiaali	0,5 h
Kipu potilasryhmissä ja kiputyypit: - Gerontologiset potilaat	1	A/K/L	Opiskelija ymmärtää ikääntymismuutoksien sekä kognitiivisen toimintakyvyn vaikutukset kivun ilmiinä asuun.	P/I	Seminaari Opetuskeskustelu Luento	1 h	Ennakkotehtävät Käsittekartta Luentotallenteet Sähköinen materiaali	1 h

-	Syöpää sairastavat potilaat	2		Opiskelija osaa toteuttaa palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan syöpäkivun hoitoa.	I	PBL- opetus Simulaatio		
-	Muut potilaat	3		Opiskelija tietää non-malignin kivun ja eri kiputyypien määritelmät.	I			
-	Kiputyypit	3						
Hengitystieoireet								
-	Hengenahdistus	1	K/L	Opiskelija osaa tunnistaa hengenahdistukseen liittyvän hoidon tarpeen sekä toteuttaa hoitoa opioidien ja lääkkeettömien auttamismenetelmien avulla.	P/I	Seminaari Luento PBL- opetus Opetuskeskustelu	0,5 h	Ennakkotehtävät Käsitekartta Luentotalenteet
-	Hengitysteiden eritteet	2		Opiskelija osaa tukea potilasta ja hänen läheisiään elämän loppuvaiheen hengitysmuutoksissa.	P			
GI-oireet								
-	Suun oireet	1	K/L	Opiskelija osaa toteuttaa tehostettua suun hoitoa.	P/I	Seminaari Luento	0,5 h	Sähköiset materiaalit Käsitekartta
-	Ummetus	1		Opiskelija tunnistaa ja osaa hoitaa ruuansulatuskanavan oireita.	P/I	Kyselevä opetus PBL- opetus		
-	Pahoinvointi ja oksentelu	2						
-	Ruokahaluttomuus	2						
Yleisoireet								
-	Väsymys	1	K/L	Opiskelija ymmärtää väsymyksen etiologian ja osaa ohjata potilasta sekä hänen läheisiään.	P/I	Seminaari Luento	0,5 h	Käsitekartta Sähköinen materiaali
-	Lämmönsäätelyn muutokset	3		Opiskelija ymmärtää kuumeen ja periferian viilenemisen etiologian ja osaa hoitaa oireita sekä ohjata potilasta ja hänen läheisiään.	P/I	Kyselevä/keskusteleva opetus		

Psykykkiset ja keskushermosto oireet									
- Ahdistuneisuus	1	K	Opiskelija ymmärtää sekavuuden ja deliriumin syyt, tunnistaa niihin liittyvät hoidon tarpeet ja osaa toteuttaa hoitoa.	P/I	Seminaari Opetuskeskus- telu	0,5 h	Käsitekartta Sähköinen materiaali	0,5 h	
- Sekavuus	2		Opiskelija osaa kohdata ja hoitaa potilaan ahdistuneisuutta lääkkeellisin ja lääkkeettömin keinoin.	P	Potilasesimerkit PBL- opetus Luento				
Muut oireet		A/K		I	Seminaari	0,5 h	Käsitekartta Sähköinen materiaali	0,5 h	
- Iho	2		Opiskelija osaa ennaltaehkäistä ja hoitaa iho-oireita.		Potilasesimerkit				
- Virtsatieoireet	3		Opiskelija osaa tunnistaa ja hoitaa tavallisimmat virtsatieoireet.	I	PBL- opetus Luento				

*Keskeisyys: 1 = Yhänsisällöt; 2 = Tärkeät sisällöt; 3 = Mainttavat sisällöt. Opintojen vaihe: A=alkuvaihe, K=keskivaihe, L=loppuvaihe
P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida*

Taulukko 4. Potilaan ja läheisten kokonaisvaltainen tukeminen

Aihe	Keskeisyys	Ajotus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontaktiope-	Muut opetusmenetelmät	Muu opiskelu (h)
Perhekeskeisyys - Potilaan ja läheisten osallistaminen	1	K/L	Opiskelija ymmärtää perheen ja läheisten merkityksen palliatiivisessa hoidossa. Opiskelija ymmärtää potilaan ja läheisten aktiivisen roolin hoidossa ja tukee potilasta ja läheisiä voimavarojen mukaiseen osallisuuteen.	P/I	Seminaari/ luento Opetuskeskustelu Yhteistoiminnallinen opetus Simulaatio Potilasesimerkit	2 h	Ennakkomateriaali / tehtävät Aktivoivat kirjoitustehtävät Sähköinen materiaali	1 h
Psyykkinen tuki	1	K/L	Opiskelija tunnistaa potilaan ja läheisten psyykkisen tuen tarpeen. Opiskelija osaa tukea potilaan ja läheisten psyykkistä hyvinvointia.	P/I	Seminaari/luento Opetuskeskustelu Yhteistoiminnallinen opetus Simulaatio	1 h	Ennako-materiaali / tehtävät Reflektioiva kirjoitustehtävä Sähköinen materiaali	1 h
Suru, kriisi ja toivo palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa	1	K/L	Opiskelija ymmärtää surun, suremisen ja kriisin ilmiönä. Opiskelija osaa tukea potilasta ja läheisiä surussa. Opiskelija ymmärtää toivon merkityksen ja sen uudelleen suuntaamisen menetelmät palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa.	I P/I P	Opetuskeskustelu Yhteistoiminnallinen opetus Seminaari/luento Simulaatio	1 h	Ennakkomateriaali / tehtävät Aktivoivat kirjoitustehtävät Sähköinen materiaali Kirjallisuus	1 h
Eksistentiaalinen tuki - Henkinen tuki - Hengellinen tuki - Merkityksellisyys	2 2 2	K/L	Opiskelija osaa tunnistaa ja tukea potilasta ja läheisiä eksistentiaalisen tuen tarpeissa.	P	Seminaari/ luento Yhteistoiminnallinen opetus Simulaatio	1 h	Reflektioiva kirjoitustehtävä	

Sosiaalinen tuki	3	K/L	Opiskelija osaa tunnistaa potilaan ja läheisen sosiaalisen tuen tarpeet sekä ohjata heitä yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa tarvittavan avun piiriin. Opiskelija tietää kolmannen sektorin roolin sosiaalisen tuen antajana.	P	Seminaari/luento Yhteistoiminnallinen opetus Simulaatio	0,5 h	Ennakkomateriaali / tehtävä Sähköinen materiaali	0,5 h
Fyysinen tuki	3	A/K	Opiskelija tietää palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan toimintakyvyn tukemisen merkityksen. Opiskelija osaa tukea ja ohjata potilasta päivittäisissä toiminnoissa.	P I	Seminaari/luento Yhteistoiminnallinen opetus Simulaatio	0,5 h	Ennakkomateriaali / tehtävät Sähköinen materiaali Täydentävä kirjallisuus	0,5

*Keskeisyys: 1 = Ydin sisällöt; 2 = Tärkeät sisällöt; 3 = Maimittavat sisällöt. Opintojen vaihe: A=alkuvaihe, K=keskivaihe, L=loppuvaihe
P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida*

Taulukko 5. Vuorovaikutus ja kohtaaminen

Aihe	Keskeisyys	Ajotus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontaktiope- tus (h)	Muut opetusme- netelmät	Muu opiskelu (h)
Potilaan ja läheisten aito ja arvostava koh- taaminen	1	A/K/L	Opiskelija osaa kohdata potilaan ja lähei- set sensitiivisesti ja empaattisesti. Opiskelija ymmärtää läsnäolon merkityk- sen osana palliatiivista hoitotyötä.	P	Draama, roolipelit Simulaatio Potilasesimerkit Opetuskeskustelu	2 h	Sähköinen materi- aali Reflektioiva kirjois- tustettava	1 h
Aktiivinen vuorovai- kutuksen ja kommunikaati- o	1	A/K/L	Opiskelija osaa ottaa puheeksi vaikeita asioita. Opiskelija osaa käyttää kielellisiä ja ei- kielellisiä vuorovaikutuksen keinoja. Opiskelija tunnistaa potilaan kommuni- kaatiotarpeita ja kommunikaatiokyvyn muutoksia sekä tietää avusteisia ja ei- avusteisia kommunikointimenetelmiä.	P	Draama, roolipelit Simulaatio Potilasesimerkki Opetuskeskustelu	2 h	Sähköinen materi- aali Reflektioiva kirjois- tustettava	2 h
Kulttuurisuus palliati- ivisessa hoidossa	2	K	Opiskelija osaa toimia kulttuurisensitiivi- sesti. Opiskelija ymmärtää kuoleman ja kult- tuurin suhteen.	P/I	Draama, roolipelit Simulaatio Opetuskeskustelu	1 h	Sähköinen materi- aali Ennakkotehtävät	1 h

Keskeisyys: 1 = Ydinsisällöt; 2 = Täydentävät sisällöt; 3 = Mainttavat sisällöt. Opintojen vaihe: A=alkuvaihe, K=keskivaihe, L=loppuvaihe

P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida

Taulukko 6. Saattohoito

Aihe	Keskeisyys	Ajotus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontaktiopetus	Muut opetusmenetelmät	Muu opiskelu (h)
Potilaan ja omaisten huomioiminen kuoleman lähestyessä	1	K	Opiskelija osaa ohjata ja tukea potilasta sekä hänen läheisiään kuoleman läheisyydessä.	P/I	Opetuskeskustelu PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkomateriaali/tehtävät Sähköinen materiaali	0,5 h
Kuoleman jälkeinen hoityö	1	A/K	Opiskelija osaa toteuttaa kunnioittavasti kuoleman jälkeisen hoidon. Opiskelija osaa ohjata läheisiä kuoleman jälkeisten käytännön asioiden hoidossa.	P/I	Opetuskeskustelu Luento PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkomateriaali/tehtävät Sähköinen materiaali	1 h
Kuoleman lähestymisen tunnistaminen	2	A/K	Opiskelija tunnistaa kuoleman lähestymisen merkit sekä osaa havainnoida voinnin muutoksia.	P	Opetuskeskustelu Kyselevä opetus PBL- opetus	1 h	Ennakkomateriaali/tehtävät Sähköinen materiaali	0,5 h
Kuolevan potilaan hoityö ja oirehoito	2	K	Opiskelija tunnistaa hoidon tavoitteen ja elinajanennusteen kannalta tarpeelliset toimenpiteet. Opiskelija tietää nestehoidon ja ravitsemuksen linjaukset elämän loppuvaiheessa. Opiskelija ymmärtää palliatiivisen seadaation käsitteenä.	P	Opetuskeskustelu Luento PBL- opetus Simulaatio	1 h	Ennakkomateriaali/tehtävät Sähköinen materiaali	1 h

Keskeisyys: 1 = Ydinsisällöt; 2 = Täydentävät sisällöt; 3 = Mainttavat sisällöt. Opintojen vaihe: A = alkuvaihe, K = keskivaihe, L = loppuvaihe
P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida

Taulukko 7. Eetiikka ja juridiikka

Aihe	Keskeisyys	Ajoi- tutus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontakti- opetus	Muut opetusme- netelmät	Muu opiskelu (h)
Elämän loppuvaiheen hoitopäätökset: Eetiikka ja juridiikka	2	K/L	Opiskelija tunnistaa elämän loppuvaiheeseen liittyviä eettisiä ja juridisia näkökulmia.	P/I	Kyselevä opetus Opetuskeskustelu Luento	0,5 h	Sähköinen materiaali	1 h
Avustettu kuolema (Eutanasia, Phycisian-assistitied suicide PAS)	3	K	Opiskelija osaa selittää käsitteet eutanasia, kuolinapu ja avustettu itsemurha.	P	Opetuskeskustelu Kyselevä opetus Luento	0,5 h		

Taulukko 8. Moniammatillinen tiimityö ja itsereflektio

Aihe	Keskeisyys	Ajoi- tutus	Osaamistavoitteet	P/I	Opetusmenetelmät	Kontakti- tiopetus	Muut opetusmenetelmät	Muu opiskelu (h)
Oma suhtautuminen parantumattomaan sairauteen ja kuolemaan	1	K/L	Opiskelija tunnistaa omia arvoja, voimavaroja ja asenteita sekä edistää omaa jakamistaan.	P	Opetuskeskustelu Luovat menetelmät	1 h	Itse-reflektointi kirjallisesti Oppimispäiväkirja	1 h
Moniammatillinen tiimityö ja sairaanhoitajan rooli tiimissä	2	A/K/L	Opiskelija ymmärtää palliatiivisen ja saattohoidon moniammatillisen luonteen. Tiedostaa työohjauksen merkityksen työhyvinvoinnissa/ammattillisessa kasvussa. Opiskelija tunnistaa oman ammatillisen kehityksen tarpeen palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa.	P/I	Opetuskeskustelu Simulaatio Potilasesimerkit	1 h	Ennakkotehtävä Itse-reflektointi kirjallisesti Oppimispäiväkirja	1 h

Keskeisyys: 1 = Ydinsisällöt; 2 = Täydentävät sisällöt; 3 = Maimittavat sisällöt. Opinon vaihe: A=alkuvaihe, K=keskivaihe, L=loppuvaihe
P = Palliatiivisen hoidon kokoava opetus; I = Integroituva opetus; P/I = Osa opetuksesta voidaan integroida

7. Palliatiivisen hoitotyön opetussuunnitelma suosituksen sisältöjen integroituminen hoitotyön tutkinnon opintojaksoihin (horisontaalinen integraatio).

Osa opetettavasta sisällöstä tulee integroida eri opintojaksojen opetukseen yhteistyössä palliatiivisesta hoitotyöstä vastaavien opettajien kanssa eli integroida opinnot horisontaalisesti. Näin opiskelija ymmärtää palliatiivisen hoidon koskevan useita potilas- ja sairausryhmiä sekä oppii soveltamaan tietoja ja taitoja palliatiivisen hoidon viitekehyksessä. Suosituksessa on ehdotettu palliatiivisen hoidon sisältöjä eri asiasisältöihin integroitavaksi. (Taulukko 9).

Taulukko 9. Horisontaalinen integraatio

Aihe	Esimerkkejä integroitavista sisällöistä
Hoitotyön perusteet	Kuoleman merkit, kuoleman jälkeinen hoito
Sisätautipotilaan hoitotyö	Ei-malignien sairauksien (erityisesti COPD, sydämen vajaatoiminta, ALS) palliatiivinen hoito ja tukeminen
Ikääntyneen hoitotyö	Muistisairaana potilaan palliatiivinen hoito, muistisairaana ja läheisen kohtaaminen ja tukeminen, hoitotahto, arvokas elämän loppuvaihe ikääntyessä, gerastenia
Syöpää sairastavan potilaan hoitotyö	Syöpää sairastavan potilaan palliatiivinen palvelujärjestelmä, varhainen palliatiivinen hoito, saattohoito
Naisten- ja lasten hoitotyö	Perhekeskeisyys, lasten ja nuorten syövät ja palliatiivinen hoito, gynekologiset syövät, lapsiperheen kohtaaminen ja tukeminen
Mielenterveys hoitotyö	Suru, psyykkiset oireet, kriisi, kriisissä olevan kohtaaminen ja tukeminen
Farmakologia ja lääkehoito	Lääkehoidon toteutus, lääkkeiden vaikutusmekanismit, seuranta, antomuodot ja -reitit palliatiivisessa hoidossa
Anatomia ja fysiologia	Kivun fysiologia Eri kudosten kipuherkkyys, kivun kokeminen
Kirurginen hoitotyö	Palliatiivinen kirurgia, kivun arviointi ja hoito
Akuuttihoitotyö	Hoidon linjaukset ja rajaukset, hoidon tarpeen tunnistaminen

8. Palliatiivisen hoitotyön osaamisen kehittyminen kliinisessä harjoittelussa

Sairaanhoitajan tutkintoon sisältyy 90 opintopistettä kliinistä harjoittelua, jonka tavoitteena on opiskelijan harjaantuminen ohjatusti käytännön työtehtäviin sekä tietojensa soveltamista ja taitojensa harjoittelua¹⁹. Jokaiselle sairaanhoitajaopiskelijalle tulee kliinisten harjoittelujen aikana mahdollistaa palliatiivisessa ja/tai saattohoidossa olevan potilaan ja läheisten kohtaaminen ja hoitaminen. Kliinisten harjoitteluiden tavoitteissa tulee näkyä myös palliatiivisen hoidon tavoitteita. EduPal -hankkeessa on laadittu palliatiivisen hoidon harjoittelun yleiset tavoitteet, jotka tulisi toteutua 90 op harjoitteluiden kokonaisuudessa (taulukko 10). Tavoitteiden ajallinen sijoittuminen opiskelun aikana voi vaihdella ammattikorkeakoulujen erilaisten harjoitteluiden ajoittumisen ja erilaisten käytänteiden mukaisesti.

Taulukko 10. Palliatiivisen hoidon kliinisen harjoittelun tavoitteet

Sairaanhoitajakoulutuksen kliinisten harjoittelujen palliatiivisen hoidon ja saattohoidon tavoitteet:	
Opiskelija:	1. osaa kohdata ja tukea palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa olevaa potilasta ja hänen läheisiään huomioiden, fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja eksistentiaaliset tarpeet
	2. osaa tunnistaa potilaan palliatiivisen hoidon ja saattohoidon tarpeen ja tuntee palvelujärjestelmän
	3. osaa suunnitella ja toteuttaa palliatiivista hoitoa ja saattohoitoa elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman mukaisesti eettiset ja juridiset periaatteet huomioiden
	4. osaa toteuttaa sekä arvioida oire- ja kivunhoitoa
	5. osaa ohjata palliatiivisessa ja saattohoidossa olevaa potilasta sekä hänen läheisiään hyödyntäen moniammatillista yhteistyötä

9. Arviointi

Palliatiivisen hoidon osaamista tulee arvioida². Palliatiivisen hoidon tiedollista osaamista tulee arvioida esimerkiksi kirjallisen arvioinnin tai vertaisarvioinnin avulla, taitojen arvioinnissa voidaan muun muassa hyödyntää simulaatioita. Palliatiivisessa hoidossa asenteet ja eettinen viitekehys toiminnalle ovat keskeisiä. Näitä voidaan arvioida muun muassa palautekeskustelujen, reflektioivien kirjoitustehtävien tai muutoin toteutetun itsearvioinnin avulla.

Palliatiivisen hoidon osaamisen arvioinnin tulee olla systemaattinen osa sairaanhoitajaopiskelijoiden opiskelua. Sairaanhoitajien osaamista tullaan tulevaisuudessa arvioimaan YleSHarviointi -hankkeessa laaditun valtakunnallisen tentin avulla. EduPal -hankkeen asiantuntijat ovat osallistuneet palliatiiviseen hoitoon liittyvien arviointimenetelmien kehittämiseen. On tärkeää, että tulevaisuudessa sairaanhoitajien valtakunnallisen osaamisen arvioinnissa myös palliatiivisen hoidon osaaminen on mukana.

Palliatiivisen hoidon opetuksen kehittämisessä tulee kerätä säännöllisesti opiskelijapalautetta sekä palliatiivisen hoidon kokoavasta opetuskokonaisuudesta, että muuhun opetukseen integroituvasta opetuksesta. Palautteen avulla tulee kehittää opetusta vastaamaan paremmin määrällisesti ja laadullisesti opiskelijoiden ja työelämän tarpeita.

10. Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon suuntaavien opintojen tavoitteet ja rakenne

Sairaanhoitajakoulutus pohjautuu Euroopan parlamentin ja neuvoston uudistuneeseen ammattipätevyysdirektiiviin (2013/55/EU), jonka mukaan yleissairaanhoidosta vastaavan sairaanhoitajan koulutuksen tulee kestää vähintään kolme vuotta ja sisältää vähintään 180 opintopistettä (op) opetusta. Suomessa sairaanhoitajakoulutus on 210 op, jolloin opiskelijoilla on mahdollista suunnata ja laajentaa osaamistaan valitsemaansa hoitotyön osa-alueeseen¹⁹.

EduPal -hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan palliatiivisen hoidon suuntaavat opinnot, jotka sisältävät teoria-opintoja 15 op (sisältää valtakunnallisen osaamisen testin 1 op) ja harjoittelun 15 op. Opinnot ovat rakennettu siten, että ammattikorkeakoulut voivat joustavasti sisällyttää opinnot osaksi opetustarjontaa. Palliatiivisen hoidon suuntaavien opintojen opintojaksojen sisällöt ja harjoittelun keskeiset tavoitteet on esitetty taulukoissa 11-14.

Taulukko 11. Ihmislähtöinen palliatiivinen hoito

<p>Opintojakson nimi: Ihmislähtöinen palliatiivinen hoito 5 op, sisältää valtakunnallisen osaamisen testin (1op)</p>
<p>Opintojakson osaamistavoitteet:</p> <p>Opiskelija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osaa selittää palliatiivisen hoidon ja saattohoidon keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet • Osaa soveltaa palliatiivista ja saattohoitoa määrittäviä keskeisiä lakeja ja säädöksiä • Osaa määritellä eettisiä ja juridisia kysymyksiä sekä osaa toimia eettisten arvojen ja periaatteiden mukaisesti palliatiivisessa ja saattohoidossa • Ymmärtää palliatiivisen ja saattohoidon linjaukset ja hoidon rajaukset sekä ymmärtää ennakoivan hoitosuunnitelman ja hoitotahdon merkityksen potilaan hoidossa • Tietää palliatiivisen ja saattohoitopotilaan keskeiset palveluketjut ja hoidon tasot • Osaa arvioida eri potilasryhmien yksilöllisiä palliatiivisen hoidon tarpeita ja soveltaa osaamistaan työssään • Ymmärtää ammatillisen osaamisen kehittämisen merkityksen palliatiivisessa hoidossa • Osaa tukea potilaan toimintakykyä ja tietää kuntoutuksen menetelmien merkityksen palliatiivisessa hoidossa
<p>Opintojakson keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palliatiivisen hoidon sekä saattohoidon keskeiset käsitteet • Palliatiivista ja saattohoitoa säätelevä lainsäädäntö ja suositukset • Eettiset ja juridiset näkökulmat • Eutanasia ilmiönä • Palliatiivisen hoidon tasot ja palveluketjut • Kotisaattohoito • Julkisen/yksityisen/3. sektorin ja vapaaehtoisten rooli palliatiivisessa hoidossa • Hoidon linjaukset, rajaukset, ennakoiva hoitosuunnitelma, hoitoneuvottelu, hoitotahto • Toimintakyvyn tukeminen ja kuntoutuksen menetelmät palliatiivisessa hoidossa • Erilaiset potilasryhmät palliatiivisessa ja saattohoidossa

Taulukko 12: Palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan oire- ja kivunhoito

Opintojakson nimi: Palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan oire- ja kivunhoito 5op
Opintojakson osaamistavoitteet: <ul style="list-style-type: none">
• Osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan oireiden ja kivun hoitoa sekä ohjata potilasta ja hänen läheisiään yksilölliset tarpeet huomioiden
• Ymmärtää kokonaiskärsimyksen käsitteen ja osaa soveltaa tietoa työssään
• Osaa valita ja käyttää tarkoituksenmukaisia oirekyselyitä ja -mittareita hoidossa
• Osaa palliatiivisessa hoidossa olevan potilaan turvallisen ja vaikuttavan lääkkeellisen ja lääkkeettömän hoidon periaatteet
• Osaa toimia moniammatillisessa tiimissä potilaan oirehoidon helpottamiseksi
• Ymmärtää kuoleman prosessin ja soveltaa osaamistaan potilaan hoidossa kuoleman jälkeen huomioiden potilaan läheiset
Opintojakson keskeinen sisältö: <ul style="list-style-type: none">
• Yleisimpien oireiden syntymekanismit ja hoito (kipu, hengenahdistus, GI-kanavan oireet, askites, psyykkiset oireet, fatigue, kakeksia, iho-oireet)
• Kivun hoito eri potilasryhmissä, lääkkeellinen hoito erityisesti opioideilla, lääkkeetön kivunhoito
• Muiden oireiden lääkkeellinen ja lääkkeetön hoito
• Oirekyselyt ja kipumittarit
• Moniammatillinen tiimityö
• Palliatiivisen sedaation periaatteet
• Kuolema ja kuoleman jälkeinen hoito

Taulukko 13: Potilaan ja läheisten kokonaisvaltainen tuki ja vuorovaikutus palliatiivisessa hoidossa

<p>Opintojakson nimi: Potilaan ja läheisten kokonaisvaltainen tuki ja vuorovaikutus palliatiivisessa hoidossa 5 op</p>
<p>Opintojakson osaamistavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osaa tunnistaa, kohdata, ohjata ja tukea kokonaisvaltaisesti potilaiden ja heidän läheistensä yksilöllisiä tarpeita ja osaa hyödyntää läsnäoloa auttamismenetelmänä • Ymmärtää kriisin ja surun merkityksen osana eri-ikäisten ja eri kulttuurista tulevien ihmisten elämää • Tuntee moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet kokonaisvaltaisen tuen tarjoamisessa • Ymmärtää perhekeskeisyyden, osallisuuden ja merkityksellisyyden käsitteen ja osaa soveltaa niitä työssään • Tunnistaa ja ennakoi sairaudesta johtuvia potilaan kommunikoinnin muutoksia • Osaa hyödyntää puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointimenetelmiä sekä -apuvälineitä • Tunnistaa oman suhtautumisensa kuolemaan ja työhyvinvoinnin merkityksen
<p>Opintojakson keskeinen sisältö:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palliatiivisen- ja saattohoitopotilaan ja hänen läheistensä kokonaisvaltainen kohtaaminen, dialoginen vuorovaikutus ja vaikeiden asioiden puheeksi otto • Surun tehtävä ja merkitys • Kulttuurisensitiivisyys surun ja kuoleman kohtaamisessa • Toivon ylläpitäminen ja merkityksellisyys • Hoitava läsnäolo ja kunnioittava kosketus auttamismenetelminä • Tuen muodot (psykososiaalinen, informatiivinen, emotionaalinen, psyykinen, henkinen ja hengellinen, eksistentiaalinen ja käytännön tuki) • Moniammatillinen yhteistyö kokonaisvaltaisessa potilaan tukemisessa • Potilaan kommunikoinnin muutokset, puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät sekä -apuvälineet • Oman kuoleman- ja surukäsityksen sekä elämänhistorian reflektointi ja oma työssäjaksaminen

Taulukko 14: Palliatiivisen hoidon suuntaavan harjoittelun tavoitteet

Palliatiivisen hoidon suuntaavien harjoitteluiden tavoitteet	
Opiskelija:	1. ymmärtää sairaanhoitajan roolin palliatiivisen potilaan hoidon ja saattohoidon koordinoinnissa ja päätöksenteossa
	2. ymmärtää palliatiivisen hoidon järjestämisen tasot ja niiden integroitumisen sosiaali- ja terveydenhuoltoon
	3. osaa kohdata ja tukea laaja-alaisesti palliatiivisessa hoidossa ja saattohoidossa olevaa potilasta ja hänen läheisiään huomioiden kulttuuriset tekijät sekä fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja eksistentiaaliset tarpeet
	4. osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida palliatiivista ja saattohoitoa kokonaisvaltaisesti potilaan elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman mukaisesti eettiset ja juridiset periaatteet huomioiden
	5. osaa toteuttaa ja arvioida kokonaisvaltaista oirehoitoa
	6. osaa toteuttaa ja arvioida palliatiivisen ja saattohoitopotilaan lääkkeellistä ja lääkkeetöntä kivunhoitoa erilaisilla auttamismenetelmillä
	7. osaa toimia osana moniammatillista tiimiä palliatiivisessa hoidossa potilaiden, läheisten sekä hoidossa mukana olevien eri tahojen kanssa
	8. osaa huomioida työhyvinvoinnin merkityksen palliatiivisessa ja saattohoidossa

Lähteet:

1. EduPal-Palliatiivisen hoitotyön ja lääketieteen koulutuksen monialainen ja työelämälähtöinen kehittäminen. Saatavissa: <https://www.palliatiivisenkoulutuksenkehittaminen.fi/> Viitattu 21.2.2020.
2. De Vlieger M, Gorchs N, Larkin P, & Porchet F. 2004. A guide for the development of palliative nurse education in Europe. European Association for Palliative Care.
3. World Health Organization. WHO definition of palliative care. Saatavissa: <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en/>. Viitattu 21.2.2020.
4. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon järjestäminen. Työryhmän suositus osaamis- ja laatuksiteereistä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:44. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3896-0>. Viitattu 21.2.2020.
5. Palliatiivinen hoito ja saattohoito. Käypähoito-suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Palliatiivisen Lääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2018. Saatavissa: www.kaypahoito.fi. Viitattu 21.2.2020
6. Council of Europe: Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development. 2018. The provision of palliative care in Europe. Document 14657. Saatavissa: <http://semanticpace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbm-QvbnceG1sL1hSZWYvWDJILU-RXLWV4dHluYXNwP2ZpbGVpZD0yNTA1NyZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlBW-FudGljcGFjZS5uZXQvWHNsdC9QZGYvWFJIZi1XRRC1BVC1YTUwyUER-GLnhzbA==&xslparams=ZmlsZWlkPTI1MDU3> Viitattu 21.2.2020.
7. Connor S, Bermedo M. 2014. Global atlas of Palliative Care. WHO Global Atlas of Palliative Care at the End of Life. Worldwide Palliative Care Alliance and World Health Organization. Saatavissa: https://www.who.int/nmh/Global_Atlas_of_Palliative_Care.pdf Viitattu 21.2.2020.
8. Maetens A, Beernaert K, Schreye RD, Faes K, Annemans L, Pardon K, Deliens L, Cohen J. 2019. Impact of palliative home care support on the quality and costs of care at the end of life: a population-level matched cohort study. *BMJ Open*. 9: e025180.
9. May P, Normand C, Cassel JB, Del Fabbro E, Fine RL, Menz R, Morrison CA, Penrod JD, Robinson C, Morrison RS. 2018. Economics of Palliative Care for Hospitalized Adults with Serious Illness. A Meta-analysis. *JAMA Internal Medicine*. 178: 820-829.
10. Saarto T, Finne-Soveri H ja asiantuntijatyöryhmät. 2019a. Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon tila Suomessa. Alueellinen kartoitus ja suositusehdotukset laadun ja saatavuuden parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön muistioita ja raportteja 2019:14. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4041-3>. Viitattu 21.2.2020.
11. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Koulutuksella osaamista asiakaskeskeisiin ja moniammatillisiin palveluihin. Ehdotukset hoitotyön toimintaohjelman pohjalta. Raportteja ja muistioita 7. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71627/URN%3aNBN%3afi-fe201504224497.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 21.2.2020.
12. Saarto T, Finne-Soveri H. 2019b Suositus palliatiivisen hoidon palveluiden tuottamisesta ja laadun parantamisesta Suomessa: Palliatiivisen hoidon asiantuntijaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:68.
13. Cavaye J, Watts JH. 2014. Student nurses learning about death, dying, and loss: Too little, too late? *Illness, Crisis and Loss*. 22: 293-310.
14. Malone L D, Anderson J, Croxon L. 2016. Are newly graduated nurses ready to deal with death and dying? - A literature review. *Nursing and Palliative Care*. 1: 89-93.

15. Mastroianni C, Ramon Codina M, D'Angelo D, Petitti T, Latina R, Casale G, Turrziani A, Piredda M, de Marinis MG. 2019. Palliative care education in undergraduate nursing curriculum in Italy. *Journal of Hospice Palliative Nursing*. 21: 96-103.
16. Arias-Casais N, Garralda E, Rhee JY, Lima L de, Pons JJ, Clark D, Hasselaar J, Ling J, Mosoiu D, Centeno C. 2019. *EAPC Atlas of Palliative Care in Europe*. Vilvoorde: EAPC Press. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10171/56787> Viitattu 21.2.2020.
17. World Health Organization. Executive Board, 134. (2014). Strengthening of palliative care as a component of integrated treatment within the continuum of care. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/173012>. Viitattu 21.2.2020.
18. Gamondi C, Larkin P, Payne S. 2013. Core competencies in palliative care: an EPAC White Paper on palliative care education- part 1 and 2. *European Journal of Palliative Care* 20 (2-3).
19. Opetusministeriö. 2006. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopinnot. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 24. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80112/tr24.pdf?sequence=1> Luettu 21.2.2020.

LIITE 1 Lausuntokierroksen osallistujat

EduPal -hankkeen opetussuunnitelmasuosituksen lausuntokierros toteutettiin 22.8-24.9.2019. Lausuntopyyntö lähetettiin hankekonsortion kaikille koulutusorganisaatioiden toimijoille (n=49), työelämä asiantuntijoille (n=13), sairaanhoitajaopiskelijoille (n=8) sekä keskeisille sidosryhmien edustajille (n=10)

Määräaikaan mennessä lausuntoja saatiin 30

Sidosryhmän liitot, yhdistykset ja järjestöt (n=4)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (n=1)

Työelämän asiantuntijat (n=5)

Yliopisto lääketiede (n=2)

Yliopisto hoitotiede (n=1)

Ammattikorkeakoulut (n=13)

Sairaanhoitaja opiskelijat (n=4)